

Kunst voor de veiligheidsdienst

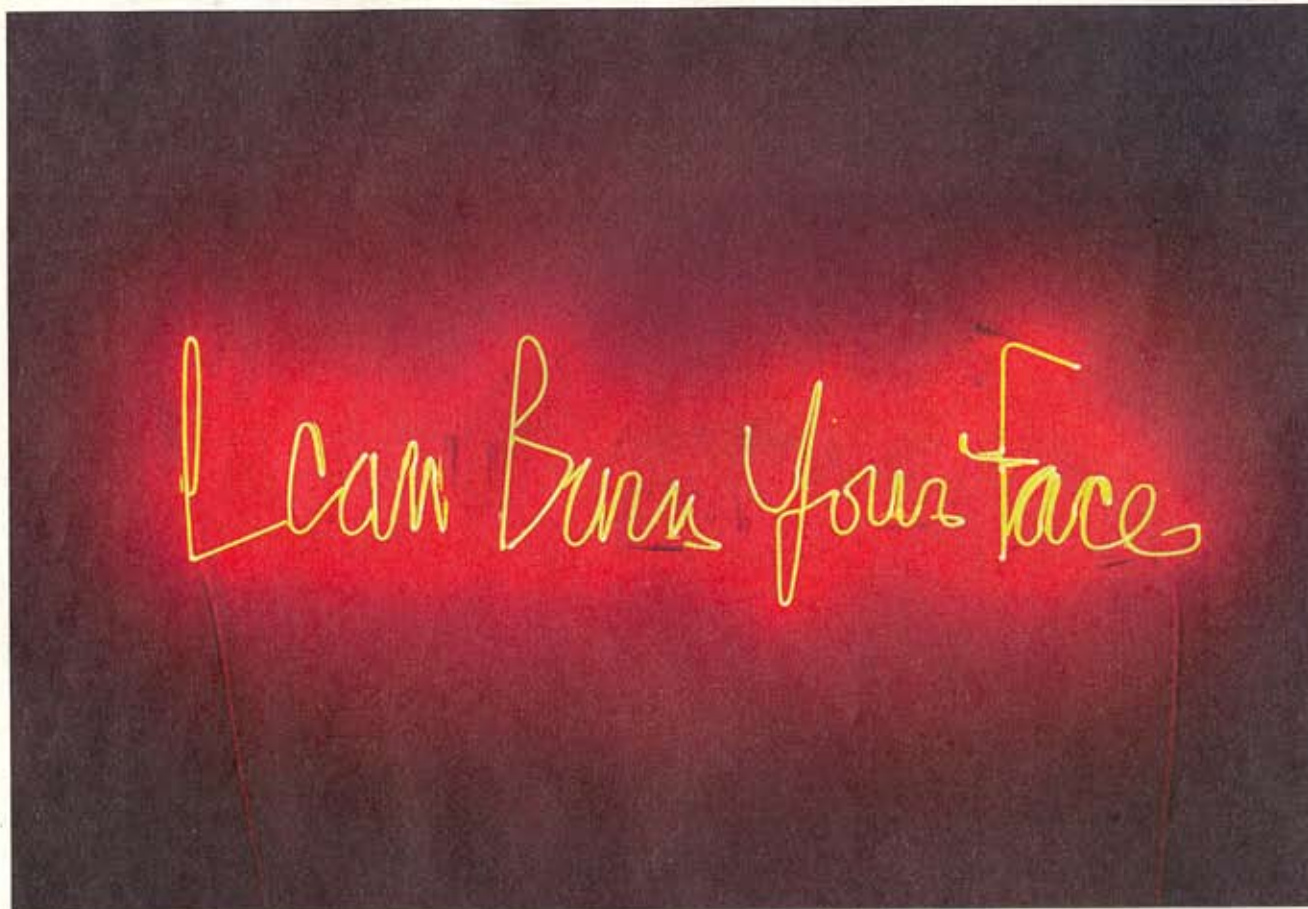
door Nathalie Hartjes

De geheimzinnigheid die de veiligheidsdiensten omsluit, fascineert en maakt deze organisaties tot een geliefd onderwerp in de literatuur, film- en televisiewereld. De verleiding is groot datgene waar je niet de vinger op kan leggen in beeld te brengen en waar exacte informatie tekort schiet, gaten te vullen met fantasie: een scala aan flitsende spionageverhalen opleverend. Als buitenstaander mag je dan je fantasie de vrije loop laten en waanzinnige scenario's uitdokteren, als je door de organisatie zelf benaderd wordt, vraagt dat om een delicate aanpak.

De Amerikaanse kunstenaar Jill Magid werd door de Nederlandse Algemene Inlichtingen- en Veiligheidsdienst benaderd om in het kader van de renovatie van hun hoofdkantoor in Zoetermeer een werk te creëren dat het instituut een 'menselijk' gezicht zou geven. Ga er maar aan staan, het instituut waar anonimiteit één van de belangrijkste voorwaarden is voor zijn functioneren een gezicht geven. Centrum voor beeldende kunst 'Stroom' toont het resultaat. 'Article 12' is een tentoonstelling die leest als een spionageroman. De toeschouwer wordt in de schoenen van de kunstenaar geplaatst om het langdurig onderzoek dat zij naar de AIVD pleegde opnieuw te beleven.

Geheim agent

Magid neemt de bezoeker mee in een 'crash course'-training om geheim agent te worden. Meer dan inzicht te bieden in de eigenlijke bezigheden van de AIVD scherpt ze haar eigen zintuigen en die van de bezoeker om eenzelfde attitude als die van een AIVD-medewerker aan te nemen. De roman 'Cockpit' van Jerzy Kosinski als handboek nemend, duikt zij in de wereld van de veiligheidsdienst. De eerste werken in de tentoonstelling zijn dan ook citaten van Kosinski uit het bovengenoemde boek. Magid onderstreept de wijze lessen van de protagonist uit de roman, maar

'I can burn your face', de AIVD term voor het onthullen van iemands identiteit. ▶ Jill Magid

censureert tegelijkertijd de 'vertrouwelijke' informatie, alles wat duiding kan geven aan een specifiek tijdstip of locatie verdwijnt onder een gele arcering. Een volgende ruimte confronteert de kijker met fel rode neonteksten. Allereerst een ferm statement 'I can burn your face', de AIVD term voor het onthullen van iemands identiteit. De andere letters zijn gefragmenteerde opsommingen van persoonlijke kenmerken: 'smokes marlboro lights' of 'one pupil more dilated

than the other'. De rode letters branden letterlijk op je netvlies, en als je wegstapt blijven de schimmen van de letters nog enige seconden hangen. De neonwerken zijn gevormd naar het precieze handschrift van Magid. De teksten zijn direct overgenomen van het notitieblok, waarin zij haar aantekeningen maakte tijdens persoonlijke gesprekken met de medewerkers. Het notitieblok was haar enige toegestane documentatiemiddel; video of geluidsopnames werden haar strikt

verboden, de afspraken werden gearrangeerd door derden om de identiteit van de personen in kwestie te waarborgen. Magid begeeft zich op glad ijs, ze onthult haast de dekmantels van de AIVD-ers die haar hun medewerking hebben verleend. 'I can burn your face' is daarmee niet alleen een statement maar ook een weder-vraag richting de AIVD. Willen ze echt transparantie tonen, of is de AIVD op zoek naar een kunstenaar die zij kunnen instrumentaliseren om enige ongerust-

heid over hun geheimzinnige praktijken weg te nemen. Door het zo op de spits te drijven weet Magid de gevoeligheid van de informatie feilloos duidelijk te maken. Het gehele project is beladen met risico's, de AIVD nodigt niet zomaar een buitenstaander uit om een kijkje in hun keuken te nemen, maar een kunstenaar nog wel, die zich in haar uitingsvormen nog altijd op haar recht op autonomie kan beroepen. En Magid steekt dat gegeven niet onder stoelen of banken.

Maar meer dan de vrijheid van de kunstenaar ten opzichte van de macht van de geheimagent te bevechten toont Magid het publiek hoe zij zich de methodes van de AIVD eigen maakt, haar eigen ommekeer in een manier van observeren. In de reeks '18 Spies' lezen we eerst poëtische beschrijvingen van de undercover agenten die zij heeft ontmoet. De teksten worden hierop herhaald in rode letters, maar sterk ingekort, teruggebracht tot de essentiële kenmerken die dienstbaar zijn om je in te prenten als je 'in the service' bent. Dit blijken dezelfde omschrijvingen als die je al eerder op het netvlies werden ingeprent door het felle licht.

Het feit dat Magid in haar schrijfkwaliteiten niet onder doet voor een gelauwerde auteur, geeft 'Article 12' zijn extreme kracht. Zinnen als 'Tell me a secret and we'll negotiate its erasure', 'Pull me from the narrative and display the bigger picture' of 'Expect me to bake bread without flour, dance tango without music' maken de tentoonstelling tot een intrigerende en meeslepende gebeurtenis. Ook al blijft het in het midden of dit 'menselijk' gezicht van de AIVD meer verslag of fictie is, het gevoel van identificatie met de organisatie dat Magid weet te bewerkstelligen is, net als een goede roman of trantrekende film, meer waard dan een concrete verslaglegging.

Article 12 - Jill Magid tot en met 15 juni. Stroom, Hogewal 1-9. tel 070 3658985. Open: woensdag - zondag, 12:00 - 17:00 uur. www.stroom.nl